

TYÖNEUVOSTO
Ratakatu 3, PL 32
00023 VALTIONEUVOSTO
puh. 09 - 645 593

LAUSUNTO
24.6.2014

TN 1458-14
6/2014

Suomeen oli saapunut turistiviisumilla thaimaalaisia henkilöitä poimimaan ja myymään luonnonmarjoja. Poimijoiden ja heidän viisumeihinsa kutsujaksi merkityn yrityksen välillä ei ollut katsottava sovitun työskentelystä yrityksen lukuun. Yritys ei käytännössä johtanut tai valvonut poimintaa, eikä sen oikeudesta tällaisiin toimiin voitu sopimusten puuttumisen vuoksi saada selkoa. Koska poimijan ja yrityksen välisessä oikeussuhteessa näin ollen jäi täyttymättä osa työsuhteelta vaadittavista tunnusmerkeistä, ei siihen ollut sovellettava vuosilomalakia.

Lausunnonpyytäjä: Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry

Asia: Vuosilomalain (162/2005) soveltaminen Thaimaasta Suomeen saapuneisiin luonnonmarjanpoimijoihin

Vireille: 3.2.2014

Asianosainen: X Oy

Lausuntopyyntö

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry (jäljempänä SAK ry) on pyytänyt työneuvostolta lausuntoa siitä, onko 50:een nimeltä mainittuun thaimaalaiseen luonnonmarjanpoimijaan tullut soveltaa vuosilomalakia (162/2005). Poimijat ovat saapuneet Suomeen turistiviisumilla kesällä 2013 poimiakseen ja myydäkseen täällä marjoja luonnontuotteiden markkinointia harjoittavalle X Oy:lle.

Poimijoita kutsuessaan X Oy on antanut viisumiviranomaiselle selvityksen, jossa se sitoutui vastaamaan kaikista poimijoiden Suomessa oleskeluun liittyvistä järjestelyistä sekä valvomaan, että he poimivat täällä marjoja eivätkä tee jotakin muuta. Lisäksi yhtiö on selvityksessä sitoutunut muun muassa ostamaan kaikki kutsumiensa poimijoiden keräämät marjat. Sitoumukset ovat olleet edellytyksenä sille, että viisumit on voitu myöntää.

Kesällä 2013 Suomessa on oleskellut X Oy:n kutsumina yhteensä liki 400 Thaimaasta tullutta marjanpoimijaa. Lausuntopyyntö on rajattu niihin 50:een, jotka poiminnan keskeydyttyä ovat ottaneet yhteyttä SAK ry:hyn ja antaneet sille keskustelujen jälkeen suullisen valtuutuksen asiansa ajamiseen.

X Oy:n kutsumat poimijat ovat olleet köyhiä maanviljelijöitä, jotka eivät puhu suomea. Toiset heistä ovat olleet jo aiemmin Suomessa poimimassa marjoja, mutta suurimmalle osalle kesä 2013 on ollut ensimmäinen kerta. Poimijat eivät ole tunteneet suomalaista yhteiskuntaa eivätkä suomalaisia marjoja – saati sitä, mistä niitä voi poimia. Ilman X Oy:n antamaa seikkaperäistä opastusta esimerkiksi eri marjojen ja niiden kypsyyden tunnistamisessa poimijoilla ei olisi ollut minkäänlaista käsitystä marjanpoiminnasta Suomessa. X Oy on sitoutunut paitsi opastamaan poimijoita etukäteen, myös antamaan lisäohjausta siinä tapauksessa, että yksittäisellä poimijalla ilmenisi ongelmia. X Oy on myös yksipuolisesti päättänyt, mihin poimijat majoitetaan ja missä he milloinkin asuvat, samoin kuin antanut heidän käyttöönsä autot ja siirtänyt heidät majoituspaikasta toiseen. Ilman X Oy:n päivittäistä ohjausta ja lisäopastusta, poimijoiden majoituksesta määräämistä sekä tarvittavien poimintavälineiden hankkimista marjat olisivat jääneet metsään. Yrittäjinä toimiessaan poimijat eivät olisi olleet kykeneviä niitä löytämään.

Poimijat ovat maksaneet majoituksesta ja auton käyttämisestä X Oy:lle tai sen yhteistyökumppanille 16 euroa päivässä. Ruoan sekä polttoaineen poimijat ovat hankkineet itse X Oy:ltä saamallaan etukäteismaksuilla. X Oy on tehnyt poimijoille tulo- ja kululaskelman sekä sitoutunut seuraamaan heidän tulonmuodostustaan. Käytännössä laskelmat ovat tarkoittaneet sitä, että kullekin poimijalle on määrätty päivittäin poimittava kilomäärä ja marjan hinta. Marjoista on maksettu poiminnan päätyttyä siten, että poimijalle kertyneestä tulosta on vähennetty päivittäiset kustannukset majoituksesta ja autosta sekä lisäksi etukäteismaksut 50–70 euroa.

Poimijat ovat voineet myydä marjansa vain X Oy:lle. Mahdollisuutta myydä marjoja muille ostajille ei ole ollut. X Oy on toistuvasti ilmoittanut poimijoille, että heidät lähetetään takaisin Thaimaahan, mikäli he lakkaavat poimimasta marjoja tai eivät poimi niitä tarpeeksi. Kun poimintamäärät eivät ole tyydyttäneet X Oy:tä, yhtiö on siirtänyt omavaltaisesti poimijoiden paluupäivän. Tämä on ollut mahdollista, koska poimijoiden lentoliput ovat olleet yrityksen hallussa. Ulkoasiainministeriön ohjeistuksen mukaan X Oy:llä ei kuitenkaan ole ollut velvollisuutta poimijoiden takaisin lähettämiseen siinäkään tapauksessa, että nämä eivät enää olisi poimineet marjoja. Jos poimijoilla olisi ollut oikeus myydä marjansa kenelle tahansa, X Oy olisi kotiinlähettämishenkailujen sijasta tyytynyt poimijoiden väitettyyn passiivisuuteen ja ostanut marjansa muualta.

SAK ry:n mukaan X Oy:n on katsottava johtaneen ja valvoneen poimijoiden työtä, minkä seurauksena poimijat ovat olleet työsuhteessa ja siten myös oikeutettuja vuosilomaan.

Asianosaisen kirjallinen kuuleminen

X Oy on ilmoittanut kutsuneensa vuonna 2013 Suomeen 384 thaimaalaista luonnonmarjanpoimijaa. He ovat saapuneet kahdessa erässä 27.7. ja 1.8. Poiminnan oli ollut tarkoitus jatkua syyskuun loppuun saakka, mutta lausuntopyynnössä tarkoitetut 50 poimijaa ovat lopettaneet sen jo 5.9. tai 6.9. Tämän jälkeen he ovat oleskelleet Suomessa ammattiyhdistysliikkeen ja kansalaisjärjestöjen kustannuksella ja poistuneet maasta viimeistään lokakuun puolivälissä.

Yhtiö on muiden marja-alalla toimivien yritysten tavoin katsonut, ettei sillä ole ollut työsuhdetta Suomeen kutsumiinsa poimijoihin eikä siten myöskään velvollisuutta soveltaa heihin vuosilomalakia. Käsitys on perustunut verohallinnolta aikanaan hankittuun ennakkotietoon, jonka mukaan poimijoita ei ole pidettävä työntekijöinä, vaan itsenäisinä yrittäjinä. Tätä käytäntöä X Oy:ssä on noudatettu jo yli kahdeksan vuoden ajan. X Oy on katsonut, että myös sen satokaudeksi 2013 kutumat poimijat ovat toimineet täysin itsenäisesti yrittäjinä omalla riskillään ja vastuullaan.

X Oy on todennut, ettei poimijoiden kanssa ollut tehty työ- tai muitakaan sopimuksia, joiden perusteella voitaisiin päätellä sovitun työskentelemisestä toisen johdon ja valvonnan alaisena. Myöskään viisumin pohjana olevan lomakkeen teksteissä ei yhtiön mielestä ole otettu millään tavoin kantaa työsuhteen syntymiseen tai olemassaoloon. Lomake on todennäköisesti sama, jota käytetään kutsutaessa puutarhamarjanpoimijoita, ja tästä syystä siinä saatetaan puhua harhaanjohtavasti työnantajasta ja työntekijästä.

X Oy on sitoutunut ostamaan kutsumiensa poimijoiden marjat, eikä yhtiö ole missään vaiheessa kieltäytynyt ostamasta sille tarjottuja marjoja. Ostositoumus ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö yksittäinen poimija voisi myydä marjojaan vaihtoehtoisesti muille yrityksille. Näin on usein tapahtunutkin, jos X Oy:n tarjoama hinta ei ole poimijaa miellyttänyt. Koska poimijoilla ei ole ollut velvollisuutta tarjota marjojaan juuri X Oy:lle, ei yhtiö myöskään ole voinut asettaa sellaisia poimintatavoitteita tai -vaatimuksia, joiden täyttymättä jäämisestä seuraisi poimijan poistaminen maasta. Toisin kuin lausuntopyynnössä on esitetty, X Oy on kuitenkin suhteessa viisumiviranomaiseen sitoutunut siihen, että ”(p)oimijan osoittautuessa sopimattomaksi poimintaan hänelle lisätään opastusta siirtämällä vahvan ryhmän mukaan. Myös vaihto eri ryhmään (on) mahdollista, jos siitä oletetaan olevan apua. Viimeisenä keinona kotimaahan palauttaminen on ainoa vaihtoehto, josta annamme ennakoilmoituksen Suurlähetystöön.” Lausuntopyynnön väite palauttamisella uhkailusta ei pidä paikkaansa. Suunniteltua aiemmin poimintansa lopettaneet henkilöt ovat päinvastoin itse ilmoittaneet halustaan poistua heti Suomesta.

Viisumin myöntämisen edellytyksenä X Oy on muiden kutsujayritysten tavoin sitoutunut antamaan poimijoille tulkkausapua sekä avustamaan niin majoituksen ja ruoanlaittopaikkojen järjestämisessä kuin ajoneuvojen ja työvälineiden vuokraamisessa. Näitä palveluja ei kuitenkaan järjestä kutsujayritys itse, vaan yhteistyöyritys poimijoiden sille maksamaa korvausta vastaan. Ajoneuvot ja asunnot on tässä tapauksessa vuokrannut Y Oy, joka on myös antanut niiden käytöstä poimijoille selkeät ohjeet.

Kutsujayrityksen tehtäviin kuuluvat lähinnä vain etukäteistoimet marjanpoimintaedellytysten luomiseksi. Se ei johda tai valvo poimijoiden työtä millään tavoin. Poimijat saavat valita käyttämänsä asuinpaikan ja marjamaat omien näkemystensä ja halujensa mukaan. Jos marjasato on jollakin alueella huono, kutsujayritys etsii parempia marjapaikkoja ja neuvoo poimijoita siirtymään niille. X Oy ei myöskään ole päättänyt kenenkään poimintamääristä tai -ajoista, vaan nämäkin seikat – kuten kaikki poimintaan liittyvät asiat – ovat olleet kunkin poimijan omassa harkinnassa. Poimijoille yhtiön toimesta annettu opastus ei liioin ole ollut niin intensiivistä kuin lausuntopyynnössä on esitetty. Käytännössä sellainen ei olisi onnistunutkaan, sillä X Oy toimipaikka ja henkilöstö ovat olleet Z:n kunnassa, kun taas poimijat ovat liikkuneet ympäri Itä- ja Pohjois-Suomea.

X Oy on esittänyt viisumin myöntämistä varten laskelman poimijoiden odotettavissa olevista tuloista ja heille koituvista kuluista. Laskelma on laadittu viisumiviranomaisen pyynnöstä kuvaamaan yleisellä tasolla poiminnan aiheuttamaa kulurakennetta sen selvittämiseksi, mitä vaaditaan, jotta poimintamatkasta Suomeen tulisi kannattava. Laskelmaa ei ole tarkoitettu yksittäisen poimijan poimintaohjeeksi. Lopullinen poiminnan tulos on riippunut toteutuneesta poimintamäärästä ja kilo-

hinnasta, joka vuonna 2013 on jäänyt alhaiseksi. Koska laskelma on tullut toimittaa viisumiviranomaiselle 8.2.2013 mennessä, siinä ei ole vielä voitu luotettavasti ennakoita tulevan satokauden marjamääriä ja hintoja, vaan arviot näistä on jouduttu tekemään edellisten vuosien pohjalta. Marjakauppa on globaalia, ja siksi Suomessa maksettaviin poimijahintoihin vaikuttavat myös monen kilpailijamaan sadot ja hintatasot.

Asianosaisten suullinen kuuleminen

Saadakseen lausuntopyynnössä ja X Oy:n kirjallisessa lausumassa esitettyä kattavampaa selvitystä asiassa työneuvosto on kutsunut asianosaiset kuultaviksi istuntoonsa 19.5.2014. Kuulemisessa ovat olleet läsnä SAK ry:n edustajana lakimies A ja X Oy:n edustajana toimitusjohtaja B. B:llä on lisäksi ollut avustajana asianajaja C. Jäljempänä on erikseen mainittu, mistä kuulemisessa esille tulleista kysymyksistä asianosaiset ovat olleet eri mieltä. Muilta osin saadun selvityksen on katsottava vastaavan kummankin osapuolen käsitystä.

X Oy:n vuonna 2013 Suomeen kutsumat poimijat on hankittu Y Oy:n ja sen thaimaalaisten koordinaattorien toimesta. Y Oy on osaksi suomalais- ja osaksi thaimaalaisomistuksessa oleva yritys, joka X Oy:n tavoin ostaa luonnonmarjoja ja myy niitä elintarviketeollisuudelle. B:n ja Y Oy:n omistajien välisen suullisen sopimuksen perusteella jälkimmäisen koordinaattorit ovat etsineet niin paljon poimintatyöhön halukkaita thaimalaisia, että heitä on riittänyt myös X Oy:n tarpeisiin. Koordinaattorit ovat valinneet kutsuttaviksi esittämänsä henkilöt oman harkintansa mukaan, eikä heitä ole erikseen hyväksytetty ainakaan X Oy:llä. X Oy:lle on toimitettu kutsuttavista lista, jonka tiedot yhtiö on ilmoittanut edelleen viisumiviranomaiselle.

Ennen viisumihakemusten jättämistä X Oy on toimittanut Suomen Bangkokin suurlähetystöön ulkoasiainministeriön antamissa ohjeissa edellytetyn ennakkoselvityksen. Selvitykseen on sisällynyt muun muassa laskelma poimijan arvioiduista bruttotuloista sekä hänelle niin Thaimaassa kuin Suomessa koituvista kuluista. Laskelmassa on tullut osoittaa, että poimija voi realistisesti katsottuna saavuttaa vähintään 30 euron nettotulon päivässä. Tässä tarkoituksessa ennakkoselvitykseen on myös liitetty X Oy:n sitoumus ostaa kaikki yhtiön kutsumien poimijoiden keräämät ja sille tarjoamat marjat. X Oy on niin ikään ilmoittanut seuraavansa jatkuvasti poimijoiden tulonmuodostusta. Käytännössä kukin poimija on saanut viikoittain raportin, josta on kulujen ohella selvinnyt X Oy:lle myydyistä marjoista kertynyt tulo.

Ansioihin liittyvien seikkojen ohella ennakkoselvitykseen on sisällytetty perustiedot poimijoiden majoituksesta, ruokailusta ja kuljetuksista sekä heille annettavista työvälineistä ja opastuksesta, samoin kuin tulkki- ja tukipalveluista. Yleisen opastuksen lisäksi poimijoille on luvattu tarpeen mukaan antaa lisäohjeita ja -koulutusta. Siinä tapauksessa, että yksittäinen poimija olisi keskeyttänyt poiminnan kokonaan tai osoittautunut muuten poimintatyöhön sopimattomaksi, on X Oy ollut velvollinen ilmoittamaan asiasta poliisille ja ulkoasiainministeriölle. Ilmoitusvelvollisuus mahdollisten viisumin väärinkäyttöjen estämiseksi on perustunut ministeriön antamaan ohjeeseen ”Kausityönteko viisumivelvollisista maista 2013 – luonnonmarjojen poiminta”.

B:llä sen paremmin kuin A:llakaan ei ole ollut käsitystä siitä, minkälaisia lupauksia koordinaattorit ovat poimijoita hakiessaan antaneet esimerkiksi ansaintamahdollisuuksista ja poimintaolosuhteista. B:n mukaan poimijoiden on joka tapauksessa täytynyt ymmärtää, että ansiotasosta esitetyt luvut ovat olleet vain arviomääräisiä, koska tulevaa satoa ja siitä riippuvaa marjojen ostohintaa ei voida

ennakoida. Halukkaita lähtijöitä on aina ollut enemmän kuin paikkoja, joten liioittelu ei ole ollut tarpeen senkään vuoksi, että poimijoita saataisiin riittävästi.

Koordinaattori oli myynyt poimijoille Thaimaassa matkapaketin, johon kuuluivat ainakin lentoliput meno- ja paluumatkaa varten, viisumikulut, viisumin saamisen edellytyksenä oleva matkustajavaikutus sekä poiminnassa välttämätön marjarahava. Muut tarvittavat työvälineet, kuten keruuasiat, on toimittanut X Oy, eikä niiden käytöstä ole peritty poimijoilta maksua. Sen sijaan majoituksesta ja käyttämistään autoista poimijat ovat maksaneet X Oy:n yhteistyökumppanina toimineelle yritykselle. Maksut on käytännössä pidätetty poimijoiden X Oy:ltä saamista marjanmyyntituloista.

Asianosaiset ovat olleet erimielisiä siitä, kenen hallussa paluumatkaan tarkoitettut lentoliput ovat olleet poimijoiden Suomessa oleskelun aikana. A on SAK ry:n haastattelemien poimijoiden kertomusten perusteella väittänyt, että X Oy:n edustaja on kerännyt liput itselleen. B on puolestaan pitänyt väitettä virheellisenä ja ilmoittanut, että kukin poimija on säilyttänyt paluulippunsa itse ja voinut siten poistua Suomesta oman mielensä mukaan. Lausuntopyynnössä tarkoitettujen poimijoiden alkuperäiset paluuliput ovat joka tapauksessa jääneet käyttämättä heidän lähtöajankohtansa lykkääntymisen vuoksi.

Kaikki X Oy:n kutsumat poimijat on majoitettu yhtiön yhteistyökumppanin järjestämiin tiloihin eri puolille Itä- ja Pohjois-Suomea. Poiminta-alueet ovat määräytyneet lähinnä majoitustilojen sijainnin perusteella, ja matkat majoituspaikoista poiminta-alueille on tehty yhteistyökumppanin vuokraamalla henkilöautoilla. Sen, ketkä viisi henkilöä kuhunkin autokuntaan ovat kuuluneet, poimijat ovat saaneet päättää itse. Useissa tapauksissa autokunnat oli muodostettu jo Thaimaassa sukulaisten tai samassa kylässä asuvien kesken. X Oy:llä ja sen yhteistyökumppaneilla on saattanut olla etukäteen tiedossa yksittäisiä alueita, joilla sato on ollut erityisen runsas, ja tällöin poimijoille on kerrottu, minne heidän kannattaisi mennä. Lähtökohtana on kuitenkin ollut, että kukin autokunta on valinnut itse päivittäisen poiminta-alueensa.

Poimijat ovat saaneet yleisluonteista tietoa Suomen olosuhteista ja ansiotasosta jo Thaimaassa koordinaattorien heille jakamasta thainkielisestä materiaalista. Heti Suomeen saapumisen jälkeen poimijoille on majoituspaikoissa järjestetty – niin ikään thain kielellä – koulutus, jossa on käyty läpi muun muassa jokamiehen oikeudet, metsässä ja suolla liikkuminen, marjojen tunnistaminen, poimintavälineiden käyttö sekä poimittujen marjojen käsittely. Koulutus on ollut välttämätön, jotta poiminta on ylipäätään voinut onnistua, ja X Oy oli sitoutunut sen järjestämiseen jo ennen viisumihakemuksia antamassaan ennakkoselvityksessä. Toisaalta monet X Oy:n satokaudeksi 2013 kutsuamista poimijoista olivat olleet Suomessa jo aiempina vuosina, joten heille poimintaolosuhteineen on ollut entuudestaan tuttua. Nämä kokeneet poimijat ovat tarpeen mukaan opastaneet uusia tulokkaita maastossa. X Oy ei kuitenkaan ole heitä opastamiseen velvoittanut, eikä yhtiöllä ole kertomansa mukaan ollut poiminta-alueilla työnjohtajia tai muitakaan edustajia valvomassa poimijoiden suorituksia ja ajankäyttöä. Myös A on kuulemisessa myöntänyt, ettei SAK ry:llä ole ollut tietoa X Oy:n järjestämästä työnjohdosta poiminta-alueilla. Koska valvontaa ei ilmeisesti ole ollut, on kunkin poimijan oletettava voineen päättää itse oman poiminta-aikansa ja -tahtinsa; sekä periaatteessa myös sen, poimiiko ylipäätään marjoja vai käyttäkö aikansa maastossa muulla tavoin.

X Oy:n edustaja on käynyt joka toinen päivä ostamassa marjoja paikoissa, joista on etukäteen ilmoitettu poimijoille. Yleensä ostaja on tullut niihin paikkoihin, joissa poimijat ovat kulloinkin olleet majoitettuina ja odottanut niin kauan, että pisimpäänkin poimineet autokunnat ovat palanneet ja voineet tarjota marjojaan myytäväksi. Poimijat ovat kuitenkin voineet myydä – ja B:n mukaan ovat käytännössä myös myyneet – marjojaan muillekin ostajille kuin X Oy:lle. Myös toisten yritysten ostopaikat ja -ajankohdat ovat olleet yleisesti poimijoiden tiedossa. Marjakilosta poimijalle makset-

tu hinta on ollut ostajasta riippumatta sama, mutta vaihdellut päivittäin elintarviketeollisuuden ostohinnoittelun mukaan (ns. päivän hinta). X Oy:n edustaja on tarkastanut marjojen laadun ostotapah-tuman yhteydessä. Asianosaisten edustajilla ei ole ollut tietoa siitä, minkä verran myytäväksi tarjot-tuja marjoja on jouduttu hylkäämään poiminnassa tai käsittelyssä tapahtuneiden virheiden vuoksi. Vaikka X Oy oli liittännyt viisumiviranomaiselle toimittamaansa ennakkoselvitykseen arvion poimi-joiden odotettavissa olevista tuloista, yhtiö ei ole asettanut poimijoille näistä tuloarvioista seuraavia tai muitakaan poimintatavoitteita. Ostamistaan marjoista X Oy on kuitenkin pitänyt poimijakohtais-ta kirjaa, sillä se on antanut jokaiselle kutsumalleen poimijalle viikoittain raportin tälle kertyneestä myyntitulosta. Kuulemisessa ei ole tullut ilmi, että ketään poimijaa olisi huomautettu liian vähäises-tä marjojen myynnistä X Oy:lle.

X Oy on maksanut ostamansa marjat poimijoille käteisellä. Ruoan ja polttoaineen hankkimiseen sekä muiden välttämättömien elinkustannusten kattamiseen tarvittavia eria lukuun ottamatta suori-tukset on käytännössä tehty vasta hieman ennen poimijoiden poistumista maasta. Järjestely on pe-rustunut poimijoiden omaan pyyntöön, koska näin he eivät ole joutuneet Suomessa liikkueensa pitämään hallussaan suuria määriä käteistä rahaa. Halutessaan poimijalla on kuitenkin ollut oikeus saada käteissuoritus jo kunkin marjaerän luovuttamisen yhteydessä.

Maksamistaan suorituksista X Oy on pidättänyt ja edelleen yhteistyökumppanilleen tilittänyt poimi-joiden majoitus- ja autonvuokrakulut. Lisäksi suorituksista on saatettu pidättää lainanlyhennyksiä. Osalla X Oy:n kutsumista poimijoista on ollut Thaimaasta matkakustannusten kattamiseksi otettu laina. Näistä lainoista thaimaalainen koordinaattori oli toimittanut X Oy:lle luettelon, jonka perus-teella yhtiö on tehnyt poimijakohtaisesti pidätykset ja lähettänyt ne oman pankkinsa välityksellä Thaimaahan maksettaviksi asianomaisille velkojille. X Oy:n käsityksen mukaan poimijat olivat antaneet suostumuksensa tällaiseen lyhennysjärjestelyyn. Tietoa siitä, miten suostumus oli hankittu tai miten lainasopimukset olivat syntyneet, ei yhtiö ollut kuitenkaan saanut tai edes pyytänyt. Kum-pikaan asianosainen ei liioin kyennyt sanomaan, oliko lyhennysjärjestelyyn suostuminen ollut lai-nan saamisen edellytys.

Koska itse poimituista luonnonmarjoista saatu myyntitulo on tuloverosta vapaata riippumatta poi-mijan kansallisuudesta ja koska X Oy ei ole pitänyt poimijoita työntekijöinä, ei yhtiö myöskään ole pidättänyt maksamistaan suorituksista veroja eikä työsuhteeseen liittyviä sosiaaliturvamaksuja.

Vaikka kumpikaan asianosainen ei ole väittänyt yksittäisen poimijan ja X Oy:n välillä tehdyn mi-tään nimenomaisia sopimuksia, A on todennut asiassa ilmi tulleiden seikkojen kokonaisuutena osoittavan, että poimijat ovat tosiasiallisesti sitoutuneet tekemään työtä X Oy:n lukuun sen johdon ja valvonnan alaisina. Erityisesti tähän viittaavat yhtiön sitoumukset antaa poiminnassa tarvittavia ohjeita ja opastusta sekä ostaa kaikki sille tarjotut marjat. A:n mukaan työsopimusten on katsottava syntyneen viimeistään silloin, kun poimijoita on heidän Suomeen tulonsa jälkeen ryhdytty käytän-nössä perehdyttämään marjanpoimintaan. B on puolestaan todennut, ettei asiassa ole tullut esiin mitään sellaista, minkä perusteella olisi syytä poiketa työneuvoston lausunnon TN 1438-10 loppu-päätelmästä. Sen mukaan ulkomaiset marjanpoimijat eivät olleet työsuhteessa heidät Suomeen kut-suneeseen yritykseen, koska sopimuksia työskentelystä juuri tämän yhtiön lukuun ei ollut nimen-omaisesti tehty tai muutenkaan syntynyt.

TYÖNEUVOSTON LAUSUNTO

1. Lausunnon kohde

Lausuntoa on pyydetty X Oy:n velvollisuudesta soveltaa vuosilomalakia (162/2005) Suomeen kutsumiinsa thaimaalaisiin luonnonmarjanpoimijoihin. Vuosilomalain 1 §:n 1 momentin perusteella lain soveltamisalaan kuuluu lähtökohtaisesti kaikki työ- ja virkasuhteessa tehtävä työ. Vuosilomalakia koskevassa hallituksen esityksessä (HE 238/2004, s. 44) puolestaan todetaan, että työsuhteisten työntekijöiden piiri määräytyy työsopimuslain (55/2001) soveltamisalasäännösten mukaan. Asiassa tulee näin ollen arvioitavaksi, onko X Oy:n ja kunkin poimijan välillä ollut työsopimuslain 1 luvun 1 §:n 1 momentissa säädetty työsuhteen tunnusmerkit täyttävä oikeussuhde. Jos poimijan katsotaan olleen työsuhteessa X Oy:hyn, hän on kuulunut myös vuosilomalain soveltamispiiriin. Jos työsuhteen tunnusmerkit taas eivät ole täyttyneet, ei vuosilomalakikaan ole tullut sovellettavaksi.

Lausuntopyyntö on rajattu 50:een nimeltä mainittuun poimijaan, joiden kanssa Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry:n edustaja oli keskustellut syyskuussa 2013. Heidän lisäksi Suomessa oleskeli loppukesällä 2013 X Oy:n kutsumina muitakin thaimaalaisia poimijoita. Työneuvosto ei ole saanut tietoja lausuntopyyntönsä nimettyjen henkilöiden yksilöllisistä olosuhteista, vaan kaikki asiassa esitetty selvitys on koskenut X Oy:n satokaudeksi 2013 Thaimaasta kutsumia poimijoita yleisesti. Myös annettava lausunto on siksi luonteeltaan yleinen, eikä siinä voida vastata lausuntopyyntönsä esitettyyn kysymykseen, ovatko juuri nimetyt poimijat olleet työsuhteessa X Oy:hyn. Toisaalta on huomattava, että työneuvoston saama selvitys on rajoittunut vuonna 2013 vallinneisiin olosuhteisiin ja noudatettuihin menettelytapoihin. Siitä ei voida tehdä välittömiä päätelmiä niiden poimijoiden työoikeudellisesta asemasta, jotka X Oy on kutsunut Suomeen ennen mainittua vuotta tai sen jälkeen.

Kysymys vuosilomalain soveltamisesta viisumivelvollisista maista Suomeen saapuneisiin luonnonmarjanpoimijoihin on ollut työneuvoston tarkasteltavana jo lausunnossa TN 1438-10. Se jouduttiin antamaan yleistetystä tyyppitapauksesta, sillä lausuntopyyntönsä ei ollut yksilöity edes poimijoiden lähtömaata eikä kutsujana toiminutta yritystä. Lausunnossa päädyttiin siihen, ettei poimijan ja hänet Suomeen kutsuneen yrityksen välille ollut syntynyt sopimusta, jossa poimija olisi sitoutunut tekemään työtä yrityksen lukuun, ja ettei poimijan näin ollen voitu katsoa olleen työsuhteessa yritykseen. Nyt esillä olevassa asiassa työneuvosto on saanut selvitystä nimenomaan X Oy:n vuonna 2013 noudattamista, poimijoiden kutsumista ja täällä oleskelua koskevista menettelytavoista.

Vaikka tämä tosiseikasto on jäänyt osin aukolliseksi, se on kuitenkin aiempaa konkreettisempi. Siksi sitä tulee arvioida itsenäisesti ja ilman sidonnaisuutta lausunnossa TN 1438-10 omaksuttuun lopputulemaan.

2. Työsuhteen tunnusmerkit poimintatyössä

Jotta työtä koskeva oikeussuhde olisi työsuhde, sen tulee täyttää kaikki työsopimuslain 1 luvun 1 §:n 1 momentissa säädetty tunnusmerkit. Työsuhteen perustana on ensiksikin oltava sopimus, jossa sovitaan työntekijän työskentelystä työnantajan lukuun. Työskentelyn edellytetään myös tapahtuvan työnantajan johdon ja valvonnan alaisena, minkä lisäksi työntekijällä tulee vielä olla oikeus saada siitä palkkaa tai muuta vastiketta. Usein näiden tunnusmerkkien täyttyminen on riidatonta, ja tulokinnanvaraisissa rajanvedoissa työsuhteisen ja muun työskentelyn välillä joudutaan turvautumaan kaikkien esille tulleiden seikkojen kokonaisarvostukseen. Toisaalta jos yksikin tunnusmerkeistä jää selkeästi täyttymättä, ei oikeussuhdetta voida pitää työsuhteena edes tällaisen kokonaisarvostuksen perusteella.

Poimijoita Suomeen kutsuessaan X Oy on antanut ulkoasiainministeriölle ennakkoselvityksen, jossa yhtiö on sitoutunut muun muassa ostamaan poimitut marjat sekä vastaamaan poimijoiden oleskeluun ja liikkumiseen liittyvistä järjestelyistä. Ennakkoselvitykseen on liitetty myös laskelma poimijoille koituvista kuluista ja heidän odotettavissa olevista myyntituloistaan. Edelleen X Oy on sitoutunut tekemään poliisille ja ulkoasiainministeriölle ilmoituksen viisumin väärinkäytöksi tulkittavista poimintatyön keskeyttämisistä. Mainituilla sitoumuksilla ei työneuvoston mielestä voi olla ainakaan ratkaisevaa merkitystä arvioitaessa työsuhteen tunnusmerkkien täyttymistä, koska sitoumukset on annettu ulkomaalaislaista (301/2004) seuraavien velvollisuuksien noudattamiseksi eikä niinkään työnantajan sopimusperusteisina tahdonilmaisuuksina. Ulkomaalaisten maahantuloa ja oleskelua koskevan sääntelyn tarkoituksena ei ole vaikuttaa siihen, millä edellytyksillä ulkomaalaisen työskentelyä Suomessa pidetään työsuhteisena työnä, vaan tämä kysymys on ratkaistava työlainsäädännön nojalla ja yhtäläisin, työskentelijän kansalaisuudesta riippumattomin perustein.

Luonnonmarjojen poiminta voi olla työsuhteessa tehtävä työsuoritus, ja marjojen poiminnasta saatava tulo voi niin ikään olla katsottavissa työsuorituksesta maksettavaksi vastikkeeksi. Yhtä selvää ei sitä vastoin ole, onko poiminta perustunut poimijan ja X Oy:n väliseen sopimukseen ja suoritettu yhtiön lukuun, eikä sekään, onko X Oy:llä ollut työnantajalle kuuluva oikeus poiminnan johtoon ja

valvontaan. Asiassa on siksi tarkasteltava lähemmin erityisesti työsuhteen sopimustunnusmerkkiä ja direktiotunnusmerkkiä.

Työneuvostolle esitetyn selvityksen mukaan poimijat eivät olleet Suomessa oleskellessaan tehneet X Oy:n kanssa nimenomaisia kirjallisia tai suullisia sopimuksia, joissa he olisivat sitoutuneet myymään poimimansa marjat juuri tälle yhtiölle. X Oy oli saanut Suomeen tulevien poimijoiden tiedot Y Oy:ltä, jonka pyynnöstä Thaimaassa toiminut koordinaattori oli etsinyt Suomessa tapahtuvaan poimintatyöhön halukkaita henkilöitä. Asiassa ei ole käynyt ilmi, että mainittu koordinaattori olisi poimijoihin yhteyttä pitäessään ilmoittanut hankkivansa työvoimaa X Oy:lle tai muutoinkaan esiintynyt sen valtuuttamana edustajana. Työneuvostolla ei ole edellytyksiä arvioida mahdollista Y Oy:n toimimista tosiasiallisesti X Oy:n nimissä, koska yhtiöiden välillä sovitusta työvoiman hankintajärjestelystä ei ole esitetty sille tämän tarkempia tietoja. Muun selvityksen puuttuessa ei työ sopimuksia poimijoiden ja X Oy:n välillä siten voida katsoa tehdyn myöskään Thaimaassa ennen poimijoiden matkustamista Suomeen.

Koska työ sopimus on vapaamuotoinen oikeustoimi, se voi nimenomaisten tahdonilmaisujen lisäksi syntyä myös muun sitoutumistarkoitusta osoittavan osapuolten käyttäytymisen perusteella. Lausunnonpyytäjä on katsonut asiassa esille tulleiden yksittäisten seikkojen yhdessä osoittavan sekä poimijoiden velvoittautumista työn suorittamiseen X Oy:lle että toisaalta X Oy:n sitoutumista ottamaan vastaan poimijoiden työsuoritukset.

Lausunnossa TN 1438-10 sopimustunnusmerkin todettiin jääneen täyttymättä, koska poimija ei ollut sitoutunut päivittäiseen työaikaan tai poimintamäärään eikä ylipäättäen myymään poimimiaan marjoja hänet Suomeen kutsuneelle yritykselle. Myöskään X Oy ei saadun selvityksen mukaan ole määrännyt kutsumilleen poimijoille työaikaakaan eikä esittänyt heille työtulosvaatimuksia. Poimijat on majoitettu poiminta-alueiden läheisyyteen, ja heille on kerrottu, mistä marjoja kannattaa poimia. Poimijat ovat kuitenkin itse päättäneet päivittäiset poiminta-alueensa, eikä heidän työskentelyään tai ajankäyttöään ole X Oy:n toimesta valvottu. Marjoista on maksettu painon mukaan, eikä X Oy:n ostajan ole näytetty esittäneen yksittäisen poimijan myytäväksi tuomaa marjamäärää koskevia huomautuksia. Myyntimääriä on kuitenkin seurattu, sillä yhtiö on antanut kullekin poimijalle viikoittain raportin, josta on muun muassa selvinnyt tälle kertynyt myyntitulo. Jonkinlaisena osoituksena poimintaa koskevasta sopimuksesta voidaan työneuvoston käsityksen mukaan pitää sitä, että X Oy:n yhteistyökumppani oli järjestänyt poimijoiden käyttöön asunnot ja autot sekä poiminnassa välttämättömät työvälineet.

Asiassa ei ole saatu selvyyttä siitä, ovatko lausuntopyynnössä tarkoitetut poimijat tosiasiasa myyneet marjansa vain X Oy:lle, vai ovatko ostajina olleet myös toiset samalla alalla toimivat yritykset. Ainakin periaatteessa myynti on ollut vapaata, sillä poimijoille ilmoitetuilla myyntipaikoilla on X Oy:n ohella voinut olla saapuvilla muitakin ostajia. Toisaalta on käynyt ilmi, että osalla poimijoista on ollut Thaimaasta otettu laina, jota on lyhennetty X Oy:n myötävaikutuksella. Thaimaassa toiminut koordinaattori on lähettänyt näistä lainoista X Oy:lle luettelon, jonka tietojen perusteella yhtiö on pidättänyt poimintapalkkioista lainojen lyhentämiseksi tarvittavat summat ja lähettänyt ne oman pankkinsa välityksellä thaimaalaisten velkojien pankkitileille. Tällainen järjestely saattaa käytännössä tarkoittaa, että poimija joutuu myymään marjansa X Oy:lle siihen saakka, kunnes hänen lainansa on tullut maksetuksi, mitä taas voidaan pitää osoituksena sitoutumisesta työskentelyyn nimenomaan X Oy:n lukuun. Yksittäistapauksessa asian arviointi on kuitenkin hankalaa, sillä lainojen lyhentämisestä mainitulla tavalla ei ollut tehty sopimuksia poimijoiden ja X Oy:n kesken, eikä yhtiö ole esittänyt järjestelylle muutakaan perustetta. Lisäksi on huomattava, että järjestely ja siitä mahdollisesti seuraava poimijan sidonnaisuus X Oy:hyn on voinut koskea vain niitä poimijoita, jotka ovat ottaneet tällaisen lainan.

Poiminnan johtoon ja valvontaan ei lausunnossa TN 1438-10 jouduttu ottamaan erikseen kantaa, koska työsuhteen tunnusmerkistön katsottiin jääneen täyttymättä jo sopimussidonnaisuuden puuttumisen vuoksi. Nyt esillä olevassa asiassa on selvitetty, että X Oy:n kutsumille poimijoille on yhtiön toimesta annettu ennen poiminnan aloittamista niin Suomessa oleskelun kuin itse poiminnan kannalta välttämätöntä opastusta. Tarvittaessa opastusta on voitu antaa vielä myöhemminkin. Yhtiö on lisäksi seurannut kunkin poimijan sille myymien marjojen määrää, koska se on voinut antaa raportteja yksittäisille poimijoille kertyneistä myyntituloista. Mainitut seikat voivat työneuvoston mielestä puoltaa työsuhteen direktiotunnusmerkin täyttymistä.

Toisaalta X Oy ei ole asettanut poiminta-aikoja tai -määriä koskevia vaatimuksia. Yhtiöllä ei myöskään ole ollut poiminta-alueella edustajaa, joka olisi ohjannut tai valvonut poimintaa. Välitöntä neuvontaa poimijat ovat tarvittaessa saaneet niiltä tovereiltaan, jotka aiemman kokemuksensa perusteella ovat tunteneet Suomen olosuhteita ja poimintakäytäntöjä. Lausunnonpyytäjänäkin on suullisessa kuulemisessa myöntänyt, ettei sillä ole ollut tietoa työnjohdon järjestämisestä poiminta-alueilla ja että poimijoilla on periaatteessa ollut vapaa oikeus mennä tai olla menemättä työhön. X Oy:n mukaan poimijat ovat työskennelleet autokunnittain ryhminä, joiden kokoonpanosta ja työskentelytavoista he ovat voineet päättää – ja myös päättäneet – itsenäisesti. Toisin kuin edellisessä

kappaleessa mainitut, nämä seikat puolestaan viittaavat siihen, että X Oy ei olisi johtanut ja valvonut työsuhteelle tyypillisellä tavalla poimijoiden työtä. Direktiön puuttumisesta käytännössä ei kuitenkaan voida päätellä, minkälaisiin johto- ja valvontatoimiin X Oy:llä olisi halutessaan ollut oikeus ryhtyä. Tämä oikeus jää saadun selvityksen valossa avoimeksi, koska poiminnasta ei ollut tehty nimenomaisia sopimuksia ja koska yhtiön velvoitteet ovat pääosin perustuneet viisumiviranomaisen asettamiin vaatimuksiin.

3. Lopputulos

Lausuntopyynnössä tarkoitettujen thaimaalaisten luonnonmarjanpoimijoiden asemasta ja olosuhteista saatu selvitys on asianosaisten kuulemisen jälkeenkin jäänyt monin kohdin epätäydelliseksi. Sen perusteella ei voida todeta, että X Oy:n ja kunkin poimijan välille olisi syntynyt sitova sopimus tai että yhtiöllä olisi ollut oikeus johtaa ja valvoa poimijoiden työskentelyä työsuhteelle tyypillisellä tavalla. Koska työsuhteelta vaadittavien sopimustunnusmerkin ja direktiotunnusmerkin ei näin ollen voida katsoa täyttyneen, ei poimijoiden työskentelyä ole ollut pidettävä työsuhteisena työnä. Siksi vuosilomalakiaan ei ole tullut siinä sovellettavaksi.

4. Sovelletut lainkohdat

Vuosilomalain (162/2005) 1 §:n 1 momentti.

Lausunto on yksimielinen ja se perustuu puheenjohtaja Pärnäsen, jäsenten Ahonen, Douglas, Meklin, Niittyjä ja Romo sekä varajäsenten Koivu, Leppänen ja Virtanen mielipiteeseen.